

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

2/2-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

2/1-сан 2024

март

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

**Редактор:
А. Тилегенов**

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ
Сапардурды АБАЕВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ
ХАЙРУЛЛА АЛЯМИНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Интизар АБДИРИМОВА
Тўлкин АЛЛАЁРОВ
Марифжон АХМЕДОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Шохида ИСТАМОВА
Умида ИБРАГИМОВА
Лола ИСРОИЛОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Захия НАРИМБЕТОВА
Хушбоқ НОРБЎТАЕВ
Улфат МАҲҚАМОВ
Уролбой МИРСАНОВ

Сафо МАТЧОН
Шукурилло МАРДОНОВ
Камаладин МАТЯКУБОВ
Раъно ОРИПОВА
Бахтиёр РАХИМОВ
Фуркат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшода САПАРБАЕВА
Феруза САПАЕВА
Зайниддин САНАҚУЛОВ
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Вохид КАРАЕВ
Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Гулрухсор ЭРҒАШЕВА
Гавхар ЭШЧАНОВА
Қонысбай ЮСУПОВ

Абдурахмонова Х.Г. Бошқарув маданиятининг тушунчаси, моҳияти ва асосий жиҳатлари	187
Абдуолимова М.А. Педагогик фаолиятда мулоқот этикасининг ўзаро фалсафий муносабатлари ва хусусиятлари	193
Gadayev D.R. Tayanch kompetensiyalarining pedagogik jarayondagi roli	198
Muhamediyeva N.Q. Milliy hunarmandchilikni rivojlantirish mexanizmlari	206
Mamajonova K.A. Ta'lim tizimi va ishlab chiqarish korxonalari integratsiyasida maqsadli kasbga tayyorlash imkoniyatlari	212
Ro'ziyeva N.A. Talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda jadid ma'rifatparvarlarining ijtimoiy-axloqiy qarashlari	219
Saliyeva N.S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim tizimidagi roli Raimov S.S. Zahiradagi ofitserlarning xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish pedagogik jarayon sifatida	227
Karimova N.X. Pedagogik muloqot tushunchasi adabiyotlarda o'rganilishi	236
Kaldibekov A.B. Talabalarda kasbiy ko'nikmalarni xalqaro baholash dasturlari asosida rivojlantirish metodikasi	242
Safarov F.S. Innovatsion texnologiyalarni o'quv jarayonlarida qo'llash va loyihalashni takomillashtirish	248
Yakubova M., Maxarova R. Bo'lajak tarbiyachilarning axborot komitentligini rivojlantirishning mazmuni	258
Пўлатов Ш.П. Умумий ўрта таълимни муассасасини инновацион бошқаришда кластерли ёндашув стратегияси ва модели	265
Muxamedjanova S., Ostonova N. Loyiha texnologiyalarining madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi roli	268
Ғаффарова М.Қ. Коммуникатив тўсиқларнинг психоллингвистик аспекти	277
Каримова Ф.Н. Формирование когнитивной компетенции у студентов	278
Rukhiddinov Kh. Theoretical foundations of improving the listening comprehension of blind students through interactive methods	284
Ravshanova G. Technology for development of creative competence of future teachers	295

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Sharipova O.A. Abdurauf Fitrat ilmiy merosida oila va xotin-qizlar masalasi	300
Atadjanova D.U. Imom Moturidiy va Abul Muin Nasafiylarning asarlarida xulqiy go'zallikni qaror toptirishning tarbiyaviy usul va vositalari	305
Qahharova M.L. Uchinchi Renessans sharoitida talabalarni kasbga qiziqitirishda hadislardan foydalanishning tarbiyaviy ahamiyati	310
Karimova N.R., Ibroximjonovna Sh.B. Amir Temur ahloqiy qarashlarining tarbiyaviy ahamiyati	315
Turemuratova A.B., Erjanova V.Q., Kubeysinova N.M. Talabalarining milliy qadriyatlarga asoslangan dunyoqarashini oshirishning tarbiyaviy ahamiyati va pedagogik tahlillari	321
Mamadaliev M. Mutafakkirlar ilmiy merosida olamni anglash va yoshlar ma'naviyatini shakllantirish masalalari	326
G'aniev D.G'. Bo'lajak mutaxassislarda oilaviy qadriyatlarni shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurat sifatida	332
Каримова Н.Я. Воспитание молодежи на основе национальных и религиозных ценностей как социальная необходимость	338

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Rahmonov Z. Oliy ta'lim muassasalarida raqamli texnologiyalaridan foydalanib o'qitishning o'ziga xos kompetensiyaviy asoslari	344
Islomov S.M., Dolliyeva D.A. To'g'ri burchakli uchburchakda medianalar va bissektrisalar kesishgan nuqtalari orasidagi masofani topish usullari	348

TALABALARDA KASBIY KO'NIKMALARNI XALQARO BAHOLASH DASTURLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Kaldibekov A.B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: talaba, kasb, ko'nikma, xalqaro, baho, dastur, asos, rivoj, rivojlantirish, metodika.

Ключевые слова: студент, профессия, навык, международный, оценка, программа, основа, освоение, освоение, методология.

Key words: student, profession, skill, international, assessment, program, basis, development, development, methodology.

Baholash o'zi nima, u bizga nima uchun kerak? Qanday baholash kerak? O'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini aniqlash, o'lchash, tahlil etish uchun ular baholanadi. Baholash hozirgi ta'lim tizimining asosiy va ajralmas muhim qismi hisoblanadi. Baholash natijasida chiqariladigan xulosalar o'quvchi, o'qituvchi, ta'lim yo'nalishi, ta'lim muassasasi, ta'lim dasturi yoki butun boshli bir ta'lim tizimining faoliyatiga baho berish uchun ishlatiladi.

Baholash- ta'lim jarayonining ma'lum bosqichida o'quv maqsadlariga erishilganlik darajasini oldindan belgilangan mezonlar asosida o'lchash, natijalarini aniqlash va tahlil etishdan iboratdir. Baholashdan maqsad o'quvchilarning o'quv faoliyati rivojlanishi to'g'risida tegishli ma'lumotlarni to'plash, o'quvchilarning o'quv jarayonini yaxshilash to'g'risida qaror qabul qilish hamda ularning qiziqishlaridan, o'qitishdan asl natijalari bilan kutilganlarning mosligini aniqlash.

O'quvchilarni PISA, PIRLS, TIMSS xalqaro dasturlari imtihonlariga tayyorlash, tadqiqot natijalariga ko'ra zarur xulosalar chiqarish, ta'lim mazmuni va jarayoniga kerakli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish dolzarb masalalardan biriga aylandi. Shu bois Milliy o'quv dasturi asosida yangilanayotgan darsliklarga xalqaro baholash dasturlarining baholash mezonlari va mexanizmlariga javob beradigan, o'quvchilarni ana shu dasturlarning imtihonlariga tayyorlashga xizmat qiladigan materiallar ham

kiritilyapti. Masalan, "Savodxonligi" darsligidan o'quvchining mantiqiy fikrlashini va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan, PISA va PIRLS xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladigan matnlar bilan ishlashga mo'ljallangan amaliy topshiriqlar joy olgan. Bunday topshiriqlar vositasida o'quvchida matnni tushunish, tanqidiy fikrlash va munosabat bildirish malakalarini shakllantirish ko'zda tutiladi. Matematika fani bo'yicha ham tadqiqotlar natijalariga asoslangan holda yangiliklar kiritilyapti. Jumladan, matematika fanini o'qitishga xalqaro baholash dasturlarining mazmuni, baholash me'zonlari va mexanizmlari mahalliy sharoitdan kelib chiqqan holda joriy etilmoqda. Biologiya fani bo'yicha esa PISA va TIMSS xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladigan vazifa va topshiriqlar bilan boyitilmoqda. O'quvchilarning mantiqiy fikrlashi va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari hamda mustaqil bajariladigan, ijodiy, kreativ fikrlashga undovchi topshiriqlar ishlab chiqilmoqda. Milliy o'quv dasturi asosida tayyorlanayotgan boshqa fanlarning darsliklari, mashq daftarlari va o'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalarda ham xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash, ularning o'lchov va me'zonlarini hisobga olish ko'zda tutilgan.

Davlatimiz rahbarining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmonida 2030-yilga borib PISA o'quvchilarni baholash dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish bo'yicha vazifalar belgilangan. PISA 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematik va tabiiy-ilmiy savodxonlik darajasini baholanadi. Xalq ta'limini rivojlantirishning konsepsiyasi tasdiqlangan. Bu baholash dasturida o'quvchilarning bilim sifati monitoringi 5 ta yo'nalishda o'tkaziladi. PIRLS 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholaydi. TALIS o'qitish va o'rgatish xalqaro tadqiqoti. TIMSS xalqaro baholash dasturi esa, 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy-ilmiy savodxonlik darajasini baholaydi. PIRLS va TIMSSni bir-birini to'ldiruvchi dasturlar deb e'tirof etish mumkin. PISA va TIMSS tadqiqotlarini, ularning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida o'quvchilarning matematik savodxonligini baholashini inobatga olinsa, Respublikamizda matematika sohasini rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlarga ham hamnafas bo'ladi deb aytish mumkin.

Baholashning 3 xil ko'rinishi mavjud:

1. Diagnostik baholash (boshlang'ich)
2. Formativ baholash (shakllantiruvchi, joriy)

3. Summativ baholash (xulosalovchi, yakuniy) Diagnostik baholash bu boshlang'ich baholash bo'lib o'quv yilining boshida maktabda olib boriladigan muntazam va qat'iy jarayon. O'quv predmeti yoki akademik bosqich boshlanishi paytida, hatto o'quv markazi ham o'z o'quvchilariga diagnostika bahosi berish uchun eng yaxshi vaqtni baholay oladigan markazdir.

Diagnostik baholashning maqsadlari:

- Shtat talabalari nimada ekanligini tushunib oling;
- Mavzu haqida nimalarni bilishini bilib oling;
- Hayotingizni osonlashtiradigan qarorlar qabul qiling;
- Ta'lim jarayonini rivojlantirish jarayonida o'rganishni takomillashtirish;

Formativ baholash (o'rganish uchun baholash)- ta'lim jarayoni davomida ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish sifatini baholab borish. Formativ baholash shakllantiruvchi, joriy baholash bo'lib muntazam tarzda o'tkazib boriladi. U ta'lim jarayonidagi yutuq va kamchiliklarni tezkor aniqlab borish, o'quv jarayonini muvofiqlashtirish va ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi qaytar aloqani ta'minlash imkonini beradi. Marina Aleksandrovna Pinskaya, pedagogika fanlari nomzodi, tadqiqotchi "Baholashning yangi shakllari" kitobida quyidagilarni yozadi: Formativ baholash o'quv jarayoni nafaqat yakuniy bosqichda, balki boshlang'ich va o'rta bosqichda qanday o'tayotganiga tashxis qo'yish uchun zarur, va agar ma'lumotlar qoniqarsiz bo'lib chiqsa, olingan ma'lumotlar asosida kerakli ma'lumotlarni kiritish va ta'lim faoliyati sifatini oshirish uchun o'zgartirishlar kiritish mumkin. Formativ baholash butun o'quv dasturi o'rniga individual o'quv mahoratiga yoki o'quv dasturidagi ko'nikmalarga yo'naltiriladi. Ushbu baholashlar ma'lum bir maqsad sari intilishni o'lchash uchun mo'ljallanadi deb aytadi.

Formativ baholashning eng foydali qismlaridan biri shundan iboratki, shakllantiruvchi baholashning yagona uslubi yo'q. Buning o'rniga mavjud bo'lgan yuzlab turli xil baholash usullari mavjud. Har bir o'qituvchi potentsial shakllantiruvchi baholashning chuqur repertuarini ishlab chiqishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilar shakllantiruvchi baholashni o'quvchilarining ehtiyojlariga moslashtirish va o'zgartirishlari mumkin. Bu juda muhim, chunki tafovut o'quvchilarni jalb qilishga yordam beradi va o'qituvchining o'rganilayotgan tushunchalarni to'g'ri baholashiga mos kelishini ta'minlaydi. Variantlarga ega bo'lish, shuningdek, o'quvchilar yil davomida ularning shaxsiy imtiyozlari yoki kuchli tomonlariga va zaif tomonlariga tabiiy ravish-

da mos keladigan baholashning turlarini ko'rishlariga yordam beradi.

Formativ baholashning eng yaxshi turi - bu jalb qilish, o'quvchilarning kuchli tomonlariga moslashish va qo'shimcha o'qitish yoki yordamga muhtoj bo'lgan sohalarni aniqlash. Formativ baholash o'qituvchilar va o'quvchilar uchun juda ko'p ahamiyatga ega bo'lgan tasdiqlangan o'quv vositasidir. O'qituvchilar kelgusidagi darslarga rahbarlik qilish, o'quvchilar uchun individual o'quv maqsadlarini ishlab chiqish va o'quvchilarga taqdim etilayotgan darslarning sifati to'g'risida qimmatli ma'lumotlarni olish uchun shakllantiruvchi baholashni ishlab chiqish va undan foydalanishlari mumkin.

Summativ baholash ta'lim oluvchining ta'lim jarayonining ma'lum o'zlashtirish natijalarini belgilangan davrdagi mezon va standartlariga javob berishini aniqlaydi. Summativ baholash ta'lim jarayonining ma'lum bosqichi yakunida o'tkaziladi. Summativ baholash turi mavzuning, chorakning yoki yarim yillikning yil va asosiy bosqichning oxirida, o'quv dasturlariga mos topshiriqlar yordamida o'tkazilishi mumkin. Summativ baholash yozma, test, og'zaki, suhbat, amaliy topshiriq shakllarida bo'lishi mumkin. Maqsad - o'quvchilarning bilimlarini tekshirish, yani ular o'zlari o'rgatgan materialni qay darajada o'rganganliklarini tekshirish. Summativ baholash dars yoki dastur samaradorligini baholashga intiladi, o'quv jarayonini tekshiradi va xokozo.

Xulasa qilib aytadigan bo'lsak, baholash hozirgi ta'lim tizimining asosiy va ajralmas qismidir. Agar rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimiga nazar solsak misol uchun Buyuk Britaniyada xodimlarga (o'qituvchilarga) kattalar (rahbarlar) tomonidan ta'lim va tarbiya sharoitida ta'limni baholash bilan bog'liq holda yaxshi amaliyotni o'rganish va rivojlantirishga yordam beriganligi uchun Ta'lim, baholash va sifatni ta'minlash (TAQA) bo'yicha mukofot mavjud. Demakki baholash ta'limni rivojlantirish uchun asosiy jarayondir. Ayniqsa formativ baholash ta'lim sifati haqida aniq ma'lumotlar beradi. Faqatgina formativ baholash emas boshqa baholash turlari ham muhim va samarali hisoblanadi. Shu o'rinda aytishimisiz kerakki mamlakatimiz ta'lim sifatini oshirishga, xalqaro baholash jarayonlariga munosib tayyorgarlik ko'rish masalasiga alohida e'tibor qaratmoqda va ta'lim tizimiga bir qator ilg'or xorijiy texnologiyalardan foydalanilmoqda.

Bularning barchasi albatta mamlakatimiz o'zini rivojlangan davlatlar qatorida ko'rish va peshqadam bo'lishi ham uchundir. Zero, kelajak yoshlar qo'lida. Shuning uchun ham mamlakatimiz presidenti yoshlarga alohida e'tibor qaratib, ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga kirishmoqdalar.

Xalqaro baholash dasturlarining ahamiyati nimada? So‘nggi yillarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ulkan iqtisodiy o‘rnatkichlariga erishilayotganligi barcha sohalarida malakali kadrlar va yetuk mutaxassirlarga bo‘lgan talabni yanada oshirmoqda. Bu o‘z-o‘zidan o‘quvchilarimizning darslarga qiziqish xususiyatini oshirish va o‘qituvchilarning har tomonlama ta‘lim- tarbiyaga e‘tiborini kuchaytirishni talab etadi. Yuqoridagi talablarning ta‘lim tizimi uchun juda muhim ekanligi, aksariyat xorijiy davlatlardagi kabi ta‘lim va fan sohalari rivojlanishini baholash va monitoring qilish orqali ta‘lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg‘or tajribalarni sohaga jalb qilish kerakligini anglatadi.

Ta‘lim sifatini baholash xalqaro tadqiqotlarida ishtirok etish O‘zbekistonga nima beradi?

Milliy ta‘lim tizimini isloh qilish, ta‘lim mazmunini, pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish dasturlarini takomillashtirish hamda mutaxassislar tomonidan darsliklarning yangi avlodini yaratishda qo‘llaniladi. Tadqiqotlarda olingan natijalar mamlakatdagi ta‘lim sifati va uning xalqaro standartlarni hisobga olgan holda egallagan o‘rni to‘g‘risida xulosalarchiqarishimkoniniberadi. Xalqaro tadqiqotlar ta‘lim sohasidagi milliy tadqiqotlarni sifatli o‘tkazishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Xalqaro standartlar darajasida yuqori iqtisodiy samaraga asoslangan milliy baholash tizimini yaratish imkonini beradi. O‘zbekistonda turli tashkilotlarning yetakchi mutaxassislarini jalb qilgan holda xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etish orqali mahalliy mutaxassislarimizda monitoring tadqiqotlarini o‘tkazish madaniyati rivojlanadi, ta‘lim sifatini baholashning xalqaro standartlarga moslashuviga olib keladi. Milliy ta‘lim sifatini baholashdagi nazorat materiallarini xalqaro tadqiqotlarda qo‘llaniladigan nazorat materiallari sifatidarajasidaishlabchiqishimkoniniberadi.

Qanday xalqaro baholash dasturlari mavjud? PISA–o‘quvchilarni ta‘limiy yutuqlarini baholash xalqaro dasturi **PIRLS**–matnni o‘qish va tushunish darajasini aniqlovchi xalqaro tadqiqot **TIMSS**–maktabda matematika va aniq fanlar sifatini tadqiq qiluvchi xalqaro monitoring **TALIS** –o‘qitish va o‘rganish xalqaro tadqiqoti Kabi bir qator xalqaro dasturlar mavjud bo‘lib, ular rivojlangan davlatlardagi ta‘lim sifatini yanada oshirishdagi mezon sifatida keng qo‘llanilmoqda.

Bu sahifadagi naviqasiya: **TIMSS** – Matematika va tabiiy fanlarni o‘zlashtirish sifatini Xalqaro monitoring qilish va baholash tizimi. **Teaching and Learning International Survey TALIS**

PIRLS -Progress in International Reading and Literacy Study 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholashga mo'ljallangan. Mazkur xalqaro dastur boshlang'ich sinflarda tashkil etiladigan ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning o'qilgan matnni tushunishi, uni sharhlashi, mustaqil hayotda to'g'ri qarorlar qabul qilishi orqali ta'limning keyingi bosqichida o'qishni muvaffaqiyatli davom ettirishga zamin tayyorlaydi.

TIMSS – Matematika va tabiiy fanlarni o'zlashtirish sifatini Xalqaro monitoring qilish va baholash tizimi. Bu tadqiqot o'quvchilarning matematika va tabiiy fanlar bo'yicha boshlang'ich maktabning 4 sinfi va tayanch maktabning 8 sinf o'quvchilarining o'zlashtirish darajasini dunyoning turli mamlakatlarida qiyosiy o'rganishni maqsad qilib qo'ygan va olingan natijalarga muvofiq har bir mamlakatning ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari va yutuqlarini e'tirof etadi. Teaching and Learning International Survey.

TALIS – turli mamlakatlarda tashkil etiladigan pedagogik jarayonlarning xalqaro qiyosiy tahliliga asoslangan tadqiqot bo'lib, Xalqaro iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti tomonidan ta'sis etilgan.

Teaching and Learning International Survey Maktabda pedagogik faoliyat yuritayotgan o'qituvchilar va ta'lim muassasalari rahbarlarini ta'lim-tarbiya jarayonini tahlil etishga yo'naltirish, ta'lim siyosatining asosiy aspektlari bo'yicha ta'lim sifatiko'rsatkichlarinianiqlashmezonlariniishlabchiqish Xalqaro konsorsium, o'qituvchilar assosiatsiyasi, mamlakat-lararo hamkorlikni yo'lgayo'yish Anketa savollariga yozilgan javoblarni tahlil etish, ta'lim sifati ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan omillarni aniqlash, foydalanilmayotgan resurslarni belgilash, ular yuzasidan taqdimot, ko'rsatma va hisobotlar tayyorlash. Talisning vazifalari:

- o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish Pedagogika mutaxassisligi uchun iqtidorli yoshlarni tanlash Uzluksiz malaka oshirish jarayonini takomillash- tirish Moderator o'qituvchilarni tanlash Pedagogning ijtimoiy mavqeini oshirish

PISA—o'quvchilarning ta'limiy yutuqlarini baholash bo'yicha xalqaro dastur PISA (inglizcha - Programme for International Student Assessment) – turli davlatlarda 15 yoshli o'quvchilarning savodxonligini (o'qish, matematika, tabiiy fanlar) hamda bilimlarini amaliyotda qo'llash qobiliyatini baholovchi dastur. Bu dastur 3 yilda bir marotaba o'tkaziladi. Dastlab 1997-yilda ishlab chiqilgan va 2000-yilda birinchi marta qo'llanilgan. PISA bo'yicha bahoning 50 ballga oshishi har yillik Yalpi ichki mahsulot (YaIM)ning 1%ga o'sishini ta'minlaydi.

PISAda o'quvchilarning bilim sifati monitoringi 5 ta yo'nalish bo'yicha aniqlanadi. Tadqiqot yo'nalishlari: *O'qish savodxonligi *Matematik savodxonlik Moliyaviy savodxonlik Kompyuter savodxonligi *Tabiiy-ilmiy savodxonlik Programme for International Student Assesment Xalqaro baholash dasturi PISA tadqiqotni quyidagi vositalar yordamida amalga oshiradi:

- 1.O'quv topshiriqlaridan iborat test to'plami.
2. O'quvchilar uchun o'zi tahsil olayotgan ta'lim muassasasi haqida anketa savollari.
3. Maktab rahbarlari uchun o'zi pedagogik faoliyat yuritayotgan ta'lim muassasasi haqida anketa savollari.
4. Test va anketa savollarini o'tkazayotgan rahbar uchun anketa savollari.
- 5.Ta'limni boshqarish organlari xodimlari uchun anketa savollari.
6. Test topshiriqlarini tayyorlash va olingan natijalarni matematik statistik tahlil qilish yuzasidan ko'rsatmalar.

Bilamizki, hozirgi kunda xalqaro rivojlanish tizimida ta'lim asrimizning barqaror taraqqiyotini ta'minlovchi asosiy omil sifatida e'tirof etilib, Koreya Respublikasida o'tkazilgan xalqaro ta'lim forumida 2030-yilgacha belgilangan konsepsiyada "butun hayot davomida sifatli ta'lim olishga imkoniyat yaratish" dolzarbligi qayd etilgan. Bu esa, o'z navbatida, talabalarda kasbga bo'lgan ko'nikmalarini rivojlantirish, innovatsion yondashuv asosida talabalarni kasbiy va amaliy tayyorlashni tashkil etish, mustaqil fikrlash va ijodiy tafakkurni, kreativlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalardan foydalanib, bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash tizimining o'quv-metodik ta'minotini yaratish imkoniyatini kengaytirdi. Dunyo ta'lim tizimini axborotlashtirish sharoitida bo'lajak kadrlarni kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning o'quv-metodik ta'minotini xalqaro talablar asosida yangilab borish, talabalar kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning psixologik, pedagogik omillarini aniqlashtirish bo'yicha ilmiytadqiqot ishlari olib borilmoqda. Bu vazifalarni hal qilishda kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirishning metodik resurslarini ishlab chiqish va ularni innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish, pedagogik shart-sharoitlar yaratish va o'qitishning sifat va samaradorligini oshirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash dolzarb hisoblanadi.

Yurtimizda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlarining asosiy yo'nalishlaridan biri – bu har bir yosh avlodni har tomonlama yetuk, bilimli va, albatta, barkamol insonlar qilib tarbiyalash hisbolanadi.

Albatta, barkamol inson deyilganda ma'naviy jihatdan yetuk, o'z Vatanining tarixi, buguni va kelajagi uchun qayg'uradigan hamda jamiyat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shishi ishtiyoqida yonib yashaydigan shaxsni tarbiyalash bugungi kun talabiga hamohangdir. Ushbu tushunchaga tahliliy yondashilsa, uning naqadar serqirra, murakkab va har tomonlama umuminsoniy qadriyatlarga mos kelishini idrok etish mumkin. Aytish mumkinki, barkamol insonning shakllanishi, uning munosib kasbni egallashi, jamiyat taraqqiyoti uchun o'z hissasini munosib tarzda qo'shib yashashi va shu tufayli jamiyatda o'zligini anglashi, namoyon etishi, bir so'z bilan aytganda, har tomonlama yetuk shaxs sifatida kamol topishi nazarga olinadi. Komillik sari intilish shaxsning kasbiy shakllanishi bilan birgalikda, yaxlit holda kechadigan va deyarli bir umr davom etadigan murakkab jarayondir. Aniqroq aytganda, kasbiy shakllanish deyilganda, insonning o'z aqliy qobiliyatlari, jismoniy imkoniyatlari, u yoki bu sohaga bo'lgan layoqatlari, qiziqish va intilishlari, shuningdek, qadriyat va dunyoqarashlariga ko'ra biron bir kasb sohasiga oid ta'lim olishi, keyinchalik shu sohaga kirishib, moslasha borishi va nihoyat, yillar davomida yetuk va malakali mutuxassis bo'lib yetishishi tushuniladi.

Kasbiy shakllanish jarayonining dastlabki va o'ta muhim bosqichi bo'lajak kasbni tanlash, ya'ni aniq bir kasbiy qarorga kelishgacha davrni o'z ichiga oladi. Ma'lumki, uzluksiz ta'lim tizimida umumiy o'rta ta'limning bitiruvchi 9-sinf o'quvchilari o'rta maktablarni yakunlash arafasida o'zlarining kelajakdagi orzu-umidlarini amalga oshirish, yoshlik his-tuyg'ulari va ehtirolarga to'la hayot pallasidir. Ontogenezda bu davr o'zining mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan yoshlarning fuqarolik maqomiga ega bo'lishlari, shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy qarashlari va e'tiqodlari singari o'ziga xos xususiyatlari bilan izohlanadi. Shunday ekan, ayni shu davrda shaxsning hayot ostonasida o'z maqsadlarini to'g'ri qo'ya olishi, kelgusida o'ziga ishonch va dadil qadam bilan yurishida mutasaddi shaxslarning mas'uliyati yanada oshishi zarur. Ma'lumki, motivlar – kishining muayayn maqsad sari intilishida uni harakatga keltiruvchi ichki quvvat manbai hisoblanadi. Motivlar inson faoliyati jarayonida konkret ehtiyoj sifatida namoyon bo'lib, mazkur faoliyatni amalga oshirish tufayli qondiriladi. Inson faoliyati motivlari turlicha ko'rinish va tuzilishga ega, chunonchi, organik, funksional, moddiy, ijtimoiy, ma'naviy va shu kabilardir hamda tanlagan kasbga ijobiy munosabatni shakllantirish hisobiga shaxsda o'quv motivatsiyasini oshirish; Ma'lumki, shaxsning ijtimoiy shartlangan muhim sifatlaridan biri – shaxsning yo'nalganligi, ya'ni motivatsiyasi.

Motivatsiya shaxsning barcha xatti-harakatlarini umumiy va yagona maqsad sari yetaklovchi, undovchi, uning barqaror faoliyatini to'la ta'minlovchi shaxs tuzilishidagi muhim psixologik jarayondir. Undagi motivlar, ehtiyoj va qiziqishlar, mayl va xohishlar, ichki stimullar motivatsiyaning yadrosini tashkil etadi.

Shaxsdagi qobiliyat yoki kasbiy ko'nikma "yashash muhiti" ga bog'liq holda shakllanadi va rivojlanadi (muhit uning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi ham mumkin). "Yashash muhiti" deyilganda, oila, maktabgacha ta'lim muassasasi, maktab, litsey, kollej, oliy o'quv yurti, ishchilar jamoasi, mikrosotsium (do'stlar, tanish-bilishlar va boshqalar) nazarda tutiladi. Ya'ni ko'nikma insonning irsiy, biologik qobiliyati, qiziqish– mayli sifatida uning "ichki olami"da tug'iladi, tabiatiga ko'ra sub'ektiv sifat bo'lib, obyektiv shart-sharoitlarga bog'liq ravishda shakllanadi va rivojlanadi. Ko'nikma o'zichiga nafaqat intellektni, balki effektiv xulq-atvor, qobiliyat, ichki motivatsiyaning ham qamrab oladi. Ichki motivatsiya individning qadriyatlarini belgilab beradi, olimning fikricha, u ko'nikmaning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, motivatsiya tushunchasi motiv tushunchasiga nisbatan keng va uzoq maqsadni, istiqbolli rejalarni ko'zlovchi psixologik sifat jarayoni hisoblanadi. Shaxs tuzilishida kasbiy ko'nikmaga nisbatan yuzaga chiquvchi motivatsiyalar ijtimoiy shartlangan komponent hisoblanib, ta'lim-tarbiya jarayonida rivojlantiriladi.

Yuqorida tahlil qilingan metodlar asosida shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi tadqiqotlardan ko'zlangan asosiy maqsadlar jamiyatda yoshlarning o'z o'rnini topa bilishi, atrof-dagilarning hurmat-e'tiborini qozonishga intilish, o'zi va o'zgalar nigohida o'zining nimalarga qodir ekanligini isbotlashga urinish, kelgusida o'z taqdiri va Vatanining istiqbollari bo'lgan ishonchini yanada mustahkamlash hamda, asosiysi, o'zining kasbiy ko'nikmalarini yanada rivojlantirish bo'lishi kerak. Zero, keskin o'zgarish va islohotlar manzarasi hamda qadriyatlar mavqeining o'zgarib borishi ta'sirida bugungi yoshlarning ertangi kungabo'lgan munosabatini bilish, haqiqiy insonlarni befarq qoldirmasligi tabiiy.

Xulosa qilib aytganda, ta'limning mohiyati, maqsadi va mazmuni jamiyatning madaniy taraqqiyoti, fan-texnikasining rivojlanganligi, ishlab chiqarish texnologiyalarining amalga joriy etish darajasi hamda talabalarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni amaliyotga tatbiq etish kabilar bilan belgilanadi.

Ijtimoiy munosabatlar, umumiy ma'lumotga bo'lgan talab va ehtiyoj, talabalarning kasbiy tayyorgarligiga, ta'lim haqidagi qarashlariga qarab jamiyatning turli davr (bosqich)larida ta'limning mohiyati, maqsadi, mazmuni, tashkil etish shakllari, amalga oshirish metodlari va vositalari o'zgarib, takomillashib boradi.

Adabiyotlar:

1. Miraxmedova, S. N. (2024). Yangi o'zbekistonda manaviy-mafkuraviy islohotlar transformasiyasining ijtimoiy-falsafiy tahlili. PEDAGOG, 7(2), 253-259.
2. Kaldibekov, A. B. (2023). Бўлажак педагогларнинг технологик компетентлик даражасини ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари. Mugallim, 1(2), 15-20.
3. Калдибеков, А. Б. (2024). БЎЛАЖАК ПЕДАГОГЛАРДА ТЕХНОЛОГИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ. Педагогик махорат, 15(25), 75-78.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada texnologik ta'lim darslarida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va loyihalash usullari ko'rsatilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье показаны интерактивные методы, методы применения и проектирования инновационных технологий на уроках технологического образования.

SUMMARY

This article shows interactive methods, application and design methods of innovative technologies in technological education classes.